

UOT 37.01

Nigar Ramiz qızı İsmayılova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin dosenti,

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

https://orcid.org/0000-0002-2538-9740

E-mail: niay.83@mail.ru

https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(2).107-112

MƏDƏNİ-TARİXİ ƏNƏNƏLƏRİN UŞAQLARIN SOSIAL TƏRBIYƏSİNƏ TƏSİRİ: AİLƏ İLƏ BAĞÇANIN BİRGƏ İŞİ

Nigar Ramiz İsmayılova

associate professor of Azerbaijan State Pedagogical University

doctor of philosophy in pedagogy

THE INFLUENCE OF CULTURAL AND HISTORICAL TRADITIONS ON THE SOCIAL EDUCATION OF CHILDREN: JOINT WORK OF THE FAMILY AND KINDERGARTEN

Нигяр Рамиз ызы Исмаилова

доцент Азербайджанского Государственного Педагогического Университета,

доктор философии по педагогике

ВЛИЯНИЕ КУЛЬТУРНЫХ И ИСТОРИЧЕСКИХ ТРАДИЦИЙ НА СОЦИАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ ДЕТЕЙ: СОВМЕСТНАЯ РАБОТА СЕМЬИ И ДЕТСКОГО САДА

Xülasə. Məqalədə mədəni-tarixi ənənələrin Azərbaycan ailəsində uşaqların sosial tərbiyəsinin əsasını təşkil etməsi, böyüklərə hörmət, qohumluq bağları, qonaqpərvərlik və vətənpərvərlik kimi dəyərləri erkən yaşdan formalaşdırması məsələləri araşdırılır. Eyni zamanda məktəbəqədər müəssisə bu prosesi tamamlaya-raq həmyaşıdlarla ünsiyyət, paylaşma və kollektiv davranış bacarıqlarını inkişaf etdirir, milli bayramlar və folklor vasitəsilə mədəni irsə bağlılığı gücləndirir. Ailə ilə bağçanın birgə işi – valideynlərin tədbirlərə qatılması, müntəzəm görüşlər və dəyərlərin ahəngdarlığı – uşaqda bu xüsusiyyətlərin formalaşmasına və emosional dayanıqlığa səbəb olur. Bu əməkdaşlıq ev və bağça mühitlərində ziddiyyətləri aradan qaldırır, uşaqların özünəinam və məsuliyyət hisslərini artırır.

Açar sözlər: *məktəbəqədər müəssisə, yaş, uşaq, adət-ənənə, sosial inkişaf, tərbiyə, valideyn*

Abstract. The article examines the issues of cultural and historical traditions forming the basis of social education of children in the Azerbaijani family, forming values such as respect for elders, kinship ties, hospitality and patriotism from an early age. At the same time, preschool institutions complement this process by developing communication, sharing and collective behavior skills with peers, and strengthening attachment to cultural heritage through national holidays and folklore. The joint work of the family and kindergarten - parental participation in events, regular meetings and harmony of values - leads to the formation of these characteristics and emotional stability in the child. This cooperation eliminates contradictions in the home and kindergarten environments, increases children's self-confidence and sense of responsibility.

Key words: *preschool, age, child, tradition, social development, upbringing, parent*

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы культурно-исторических традиций, формирующих основу социального воспитания детей в азербайджанской семье, прививающих с раннего возраста такие ценности, как уважение к старшим, родственные связи, гостеприимство и патриотизм. При этом дошкольные учреждения дополняют этот процесс, развивая навыки общения, взаимопомощи и коллективного поведения со сверстниками, а также укрепляя привязанность к культурному наследию через национальные праздники и фольклор. Совместная работа семьи и детского сада – участие родителей в мероприятиях, регулярные встречи и гармония ценностей – способствует формированию этих характеристик и эмоциональной устойчивости у ребенка. Такое сотрудничество устраняет противоречия в домашней и дошкольной обстановке, повышает уверенность детей в себе и чувство ответственности.

Ключевые слова: *дошкольный возраст, ребенок, традиция, социальное развитие, воспитание, родитель*

Ailə kiçik cəmiyyətdir. Ailədə uşaqların tərbiyəsində valideynlərin üzərinə böyük məsuliyyət düşür. Övladın varlığına səbəb olan atana onun böyüyüb boya-başa çatmasında əlindən gələni etməlidir.

“Heydər Əliyev məzmunlu biliyin güclü tərbiyəvi təsirə malik olduğunu nəzərə alaraq deyirdi: “Müstəqil Azərbaycanın hər bir gənci məktəbdə təhsil alaraq öz xalqının, millətinin qədim zamanlardan indiyə qədər olan tarixini gərək yaxşı bilsin. Əgər bunu bilməsə, həqiqi vətənpərvər ola bilməz. Əgər bunu bilməsə, öz millətinə olan mənsubiyyəti ilə istənilən səviyədə fəxr edə bilməz. Ancaq təkə tarix deyil, bizim zəngin ədəbiyyatımız da var. Biz dilimizlə fəxr etməliyik. Dil hər bir millətin milliliyinin əsasıdır. Ona görə də hər bir gənc öz ana dilini, Azərbaycan dilini, müasir Azərbaycan dilini gərək ən incəliklərinə qədər bilsin. Bu dildən istifadə etsin” [1, s. 27].

Ailə sosial təcrübənin uşağa ötürülməsinin əsas vasitəçisidir. Ailənin cəmiyyətdəki rolu digər sosial əlaqələrlə müqayisədə əvəzəndir. Ailə uşağın emosional və sosial inkişafını müəyyənləşdirir. Ailənin uşağın şəxsiyyət olaraq formalaşmasında rolu əvəzsizdir. Uşaqların tərbiyəsində, əxlaqının gözəl olmasında, valideyn tərbiyəsində başqa əlavə dərs ola bilməz. Ailədə ev içində ailənin üzvləri bir-birlərinə qarşı dürüst olduqları, öz vəzifələrini düzgün yerinə yetirdikləri zaman uşaqların da ədəbi, əxlaqı gözəl və nümunəvi olar. Ailəsiz hər hansı tərbiyənin mükəmməl nəticəsindən söhbət gedə bilməz. Çünki tərbiyə öz-özünə davam edən proses deyildir. Tərbiyə istiqamətləndirilərək öyrədilən prosesdir. Tərbiyə dövründə valideynlərin vəzifələri böyük əhəmiyyət kəsb edir. Ailə üzvləri öz üzvlərinə düşən vəzifələri məsuliyyətlə yerinə yetirməsələr, uşağın da tərbiyəsində çatışmazlıqlar olar. Valideynlər uşağın inkişafında əllərindən gələni edirlər ki, hər şeyin yaxşısı olsun. Uşaqlar da valideynlərinin onlara öyrətdiyi gözəl əxlaqı tərbiyənin qarşılığında öz vəzifə borclarını yerinə yetirməlidir. Valideynlər uşağı hərtərəfli tərbiyə edərkən ona məsuliyyəti, zəhmətkeşliyi, qayğıkeşliyi də öyrədir. Uşaqlar hər zaman şükür edən olmalıdırlar. Valideynlərinin qiymətlərini bilməli, həmişə onların qayğısına qalmalıdırlar.

“Yaşadığı torpaqları vətənləşdirən bəşər övladı müəyyən dəyərlərə yiyələnmiş və zaman

keçdikcə bu dəyərlərlə yoğrulub millətə çevrilmişdir. Milli-mənəvi dəyərlər adını verdiyimiz həmin dəyərlər millətin özünəməxsusluğunu, başqa sözlə desək, onun milli kimliyini ortaya qoyur. Məhz vətənpərvərlik hissi sayəsində fərd bu dəyərlərə sahib çıxır, həm onları, həm də aid olduğu vətəni, təmsil etdiyi milləti qorumaq üçün canından belə keçməyə hazır olur” [11, s. 13].

Əvvəlki dövrlərdən bugünkü günümüzdə qədər ailədə uşaqları adət-ənənəni əsas götürərək tərbiyə edib, formalaşdırıblar. Hər bir valideyn öz mental dəyərlərini qiymətləndirərək, ənənələrini günümüzdə qədər gətirib çıxarmışdır. Milli adət-ənənələrimizdə ailəyə dəyər, böyüyə hörmət, qayğı öndə gedən məsələlərdəndir. 1-3 yaşa qədər uşaqlar milliliyimizi, milli-mənəvi dəyərləri, adətləri ailədə böyüklərdən görür-götürür. Yaş artdıqca artıq uşaqlar adətlərini təkə ailədə valideynlərdən deyil, ətrafda gördüyü insanlardan da öyrənir.

Uşağın 3 yaşından sonra olacağı sosial məkanlar parklar, getdiyi gəzintilərdir. Ailədə adət-ənənələrin aşılandığı kimi məktəbəqədər təhsil müəssisələrində də tərbiyəçi-müəllimlər müxtəlif yol və vasitələrlə ənənələrini uşaqlara öyrətməyə çalışırlar. Öyrətməyin yollarından biri də ailə ilə bağcanın birgə işidir. Bunun üçün valideyn və tərbiyəçi-müəllim müntəzəm olaraq bir-biri ilə əməkdaşlıq etməlidirlər.

“Erkən uşaqlıq təhsilində ailə iştirakının səviyyəsi və keyfiyyəti uşaqların sosial və emosional inkişaf göstəricilərinə birbaşa təsir edir. Ailə ilə təhsil müəssisəsi arasında əməkdaşlığın ölçülməsi və sistemli təşkili sosial kompetensiyaların formalaşmasına müsbət təsir göstərən əsas amillərdən biri kimi qiymətləndirilir” [10, s. 2].

Bildiyimiz kimi, xalqımızın adət-ənənələre qoyduğu hörmət böyükdür. Bayramlar, daimi olan, hər zaman vərdiş halına gətirdiyimiz davranışlar xalq tərəfindən yaranıb gələcək nəsillərə ötürülmüşdür. Uşaqların sosioloji cəhətdən tərbiyə olunması əxlaq tərbiyəsi ilə sıx bağlılıq təşkil edir.

“Məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin işinin prioritet vəzifələrindən biri – uşağın tam inkişafını təmin etmək üçün ailəsi ilə qarşılıqlı əlaqədə olmaqdır. Bu fəaliyyətin əsası valideynlərin təhsil prosesinə cəlb edilməsidir. Uşaqlarla valideynlərin birgə işi onların arasında daha sıx əlaqələr yaradır, uşağın inkişafına müsbət təsir göstərir və uşağa əməkdaşlıq etməyi öyrədir. Tər-

biyəçi-müəllimlər, uşaqlar və valideynlərin birgə işi vasitəsilə valideynlərin təhsil prosesinə qoşulması təmin olunur. Beləliklə, tərbiyəçi-müəllim və valideynlər arasında yeni qarşılıqlı əlaqə formaları yaranır:

- Tədris prosesi çərçivəsində uşaqlarla qrup işi üçün;
- Kompleks tematik plana uyğun olaraq uşaqlarla əl işlərini hazırlamaq;
- Uşaq bağçasında keçirilən müxtəlif yarışlarda iştirak etmək” [4, s. 34].

Hər bir xalqı bir-birindən fərqləndirən adət-ənənələrin bugünkü günümüzdə də davam etdirilməsi üçün təhsil müəssisələrində, ailədə müəyyən tədbirlər görülür. Xalqın əsrlər boyu yaratmış olduğu milli adət-ənənələr dövlətimiz tərəfindən qayğı ilə əhatə olunmuşdur. Adət-ənənələr insanın öz mənəvi, mədəni köklərinə bağlılığını daha da artırır. Ailədə valideynlər öz nümunəvi davranışı ilə uşaqların sosial mühitini sistemə salmış olur. Ailə və təhsil müəssisələri əsas tərbiyə ocaqlarıdır ki, tərbiyə və təhsildə onların vəzifələri böyükdür.

“Azərbaycan xalq pedaqogikamızda əxlaq anlayışı geniş yer tutur. Əxlaqi keyfiyyətlər körpə yaşlarından uşaqlara ailədə böyüklər tərəfindən öyrədilir. Bu əxlaqi keyfiyyətlərə rəftar qaydaları da daxildir. Rəftar qaydaları uzun illərdir ki, xalqımız tərəfindən adət halına çevrilmiş hərəkətlərdir. Bunlara insanpərvərlik, mərdlik, həmrəylik, vətənpərvərlik, əməksevərlik və s. daxildir. Ədəb-ərkan qaydalarına xalqımız hər zaman riayət edərək, gələcək nəsillərimizə düzgün şəkildə ötürmüşdür.

Ədəb-ərkan qaydalarını böyüklər həm qızlara, həm də oğlanlara aşılamişlar. Xalqın fikrincə həm qızlar, həm də oğlanlar böyüklərə hörmətlə yanaşmalı, kiçiklərə qayğı göstərməlidir. Milli-mənəvi dünyamızı zənginləşdirən, tariximizi, mədəniyyətimizi ucaldan, birlik olmağımıza səbəb olan milli dəyərləri hər birimiz göz-bəbəyimiz kimi qoruyub saxlamalıyıq. Adət-ənənələr məktəbəqədər yaşlı uşaqlara kiçik yaşlarından öyrədilsə, onlarda sosial əlaqələri inkişaf etdirmiş olarıq. Uşaq ilk göz açdığı gündən böyüyənədək evdəkilərin hər zaman təkrar etdiyi hərəkətləri mənimsəyir. Ənənələr də ailədə təkrar baş verən hadisələrdir ki, uşaq onları görür-götürür. Valideynlər çalışmalıdır ki, uşaqlara adət-ənənələrimizi olduğu kimi, düzgün şəkildə aşılansınlar. Bizim adət-ənənələrimiz

zin tarixi geniş və çoxşaxəlidir. Biz adət-ənənələri uşaqlara bayramlarda, mərasimlərdə göstərə bilirik” [6, s. 321].

Adət-ənənələrimiz əxlaqi söhbətlər zamanı qoyulan mövzudur. Tərbiyəçi-müəllim və valideyn bu mövzulara incəliklə yanaşmalı, ənənələrimizi uşaqlara sadə, anlaşılıqlı şəkildə izah etməlidir. Bağçalarda adət-ənənələrin öyrədilməsi sosial-mənəvi, sosial-əxlaqi tərbiyənin inkişafına müsbət təsir göstərir. Kiçik yaşlı uşaqlar ailə səadəti, sülhü, dostluğu, yoldaşlığı, əmin-amanlığı, qayğıkeşliyi, xeyir və şər haqqında məlumatları məktəbəqədər təhsil müəssisələrində öyrənirlər. Ailənin uşaqların sosial tərbiyəsinin inkişafı üçün də funksiyası vardır. Ailənin sosial tərbiyədə funksiyası odur ki, onun ictimai təcrübəsi genişdir. Ailə uşaqların qohum-əqrəbaya, dostlarına, insanlara, dünyaya olan münasibətini formalaşdırır. Uşaqların sosial tərbiyəsi ailə şəraitində müxtəlif amillərlə şərtlənir. Bu amillərə ata ilə ananın, bacı və qardaşın bir-birinə münasibəti daxildir. Milli adət-ənənələrin uşaqlara aşılınması xalq tərbiyəsinin günümüzdə qədər gətirdiyi sosial hadisələrdir. Ailə ilə bağcanın işi ondan ibarətdir ki, ənənələrimizi uşaqlara öyrədərək, onlarda sosial tərbiyəni inkişaf etdirsinlər. Uşaq bağçası və valideynlər birgə iş görərək, bir komandada birləşir, problemləri aralarında həll etməyə çalışırlar. Ailə ilə uşaq bağçasının birgə işi uşaqların gələcəyinin qurulmasında əsas ictimai prosesdir. Uşaqların sosial tərbiyəsinin inkişafı üçün sosial təcrübənin olması önəmlidir. Ailə ilə uşaq bağçasının birgə fəaliyyəti valideyn iclaslarında, ekskursiyalarda, istirahət fəaliyyətlərində, oyunlarda, valideyn klublarında və s. həyata keçirilir. Bağca ailə ilə valideynin təhsili, valideynlərin həyatı ilə tanış olma, uşaqların təhsilində birləşmənin qurulması və s. məsələləri araşdırır. Bağca ailə ilə sistemli olaraq əlaqə qurmalıdır.

“Cəmiyyətdə baş verən hadisələr, mədəniyyətdə gedən proseslər daim mövcud olan dəyərlərin, normaların dəyişilməsini tələb edir. Özündə dinamik sistemi ehtiva edən uşaq daim fasiləsiz dəyişikliklərə və inkişafa məruz qalır. Bu cür halda o, qarşılaşdığı problemləri müstəqil həll etməyə çalışır və öz şəxsi inkişafını daxili hərəkətverici qüvvə hesabına reallaşdırır...”

Ailədə yalnız deyilənlərin əsası qoyulmur, həmçinin mənəvi dəyərlərə daim və ardıcıl olaraq qoşulmaq nəticəsində uşağın şəxsiyyəti mü-

kəmməlləşir ki, bu da öz növbəsində onun əxlaqında, davranışında, dünyagörüşündə özünü büruzə verir və daxili aləminin zənginləşməsinə geniş imkanlar açır” [5, s. 82].

Adət-ənənələrə söykənən ailə cəmiyyətin əsas dayaqlarından hesab edilir. Uşaqların şəxsiyyət kimi formalaşmasında, sosial həyata uyğunlaşmasında adət-ənənələri bilməsinin böyük əhəmiyyəti vardır. Adət-ənənələrin ən parlaq nümunələrini biz bayram və mərasimlərdə görə bilərik. Xalqımıza məxsus olan adət-ənənələr gündəlik həyatdan götürülən davranış və hərəkətlərdir. Adət-ənənələrimizi biz ailədə davamlı şəkildə uşaqlara öyrətdiyimiz kimi, bağçada da bu proses tərbiyəçi-müəllimlər tərəfindən davam etdirilir. Ənənələrimizin yaranması konkret olaraq xalqın həyat şəraiti ilə müəyyən edilir. Hazırkı dövrümüzdə ailələrdə Ramazan və Qurban bayramları, Novruz bayramı, Respublika günü, Zəfər və Bayraq günü, Dünya azərbaycanlılarının həmrəyliyi günü və s. əlamətdar günləri müntəzəm olaraq qeyd edilərək ənənə halına çevrilmişdir.

“Keçmiş dövrlərdən bu günümüzdə qədər ailədə uşaqlar adət-ənənə ruhunda tərbiyə olunmuşdur. Müasir tədqiqatlarda mədəniyyət amilinin erkən uşaqlar dövründə sosial inkişaf nəzəriyyələrində kifayət qədər nəzərə alınmaması məsələsi xüsusi vurğulanır. Liew və həmmüəlliflər (2022) qeyd edirlər ki, uşağın sosial davranış və dəyərlərinin formalaşmasında mədəni kontekst əsas izahedici dəyişənlərdən biridir və təlim-tərbiyə prosesində bu amilin sistemli inteqrasiyası vacibdir” [9, s. 5].

Milli mənliliyimizin əks etdirilməsində böyük rolunu Novruz bayramı min illərdən bəri xalqımızın məişətini, mənəviyyatını əks etdirmişdir. Bu bayram hər zaman xalqımız tərəfindən təntənəli surətdə keçirilmişdir. Ailələrdə Novruz ənənələrinin ardıcıl olaraq həyata keçirildiyi kimi, həmçinin bu adətləri müxtəlif metod və üsullarla bağçalarda uşaqlara da aşılamaq lazımdır. Keçirilən Novruz bayramının uşaqların mənəvi inkişafında əhəmiyyəti böyükdür. Əlbəttə ki, valideynlər də tərbiyəçi-müəllimlərlə birgə iş görərək nəticənin müsbət əldə olunmasına yardımçı olmalıdırlar. Bağçada keçiriləcək Novruz bayramı hazırlıqlarında valideyn tərbiyəçi-müəllim ilə əməkdaşlıq edir. Birgə görülən iş uşağın sosial fəaliyyətinin inkişafına müsbət təsir göstərir. Novruz bayramının ənənəvi bəzə-

yi olan kosa və keçəlin obrazlaşdırılması, bayrama aid şeir və mahnıların öyrənilməsi bağçada keçiriləcək Novruz şənliyini daha da maraqlı edir. Təkcə Novruz bayramı deyil, digər milli bayramlarımız da məktəbəqədər təhsil müəssisələrində ənənələrə dayanaraq keçirilir və yerinə yetirilir.

Dini bayramlarımızın ənənələri tərbiyəçi-müəllimlərin göstərişi, tədbirlər və valideynlərin işə kifayət qədər məlumatı ilə öyrədilir. Ailələrdə Qurban və Ramazan bayramları təntənəli şəkildə qeyd olunur. Bağça yaşlı uşaqlara dini bayramlarımıza məxsus milli adət-ənənələrin öyrədilməsi ailə ilə birgə görülən ictimai işlərin təşkilatından asılıdır. Bağça uşaqların sosial inkişafı üçün əsas tərbiyəvi ictimai məkandır. Sosial fəallığı daha da artıran məktəbəqədər təhsil müəssisələri hər zaman uşaqların sosioloji, psixoloji, emosional inkişafı üçün əlverişli şərait yaradır. Uşaqların bağçada fəal iştirak etməsi valideynlərin uşaqlarla davamlı şəkildə məşğul olmasından asılıdır. Uşaqların sosial tərbiyəsinə görə atılan hər bir addım onların gələcəkdə özünü nütəsdici üçün vacibdir. Sosial tərbiyəsinə hərtərəfli almış uşağın həyata baxışı fərqli, münasibət qurması isə daha asan olur.

“Şəhidlər Xiyabanına getmək, milli qəhrəmanlar haqqında məlumat vermək və bu qəhrəmanların həyatını və igidliyini uşaqlara çatdırmaq, onların şəxsiyyətlərinin inkişafında böyük rol oynayır. Həmçinin, bu cür tədbirlər uşaqlarda həmrəylik, qardaşlıq və düşmənə qarşı nifrət hissələrini tərbiyə edir. Bu, onların həyatına dərin mənalar qatır və gələcəkdə bu günlərə, tarixə daha çox hörmətlə yanaşmalarına səbəb olur” [7, s. 185].

Oyunlar uşaqların sosial həyatında geniş yer tutur. Oyun zamanı uşaqlar yoldaşlıq, dostluq münasibətlərini genişləndirirlər. Keçmiş dövrlərdə adət halını almış oyunlarımız var idi ki, müasir dövrümüzdəki uşaqlar bu oyunları nadir hallarda oynayırlar. “Bənövşə”, “Əl üstə kimin əli”, “Dovşan ovu”, “Gözbağlayıcı” və s. bu kimi oyunlar indiki dövrlərdə oynanılmasada, illər əvvəl açıq havada oynanırdı.

Adət-ənənələrimizi məktəbəqədər təhsil müəssisələrində kiçik kino filmləri izləmək və onları müzakirə etməklə öyrədə bilərik ki, bu uşaqların marağına səbəb olar. Sosial tərbiyənin düzgün öyrədilməsi nəticəsində uşaqlarda Vətənə məhəbbət, birlik, sədaqət, mübarizlik və s. keyfiyyətlər formalaşmış olur. Adət-ənənələr

təkcə ümumi anlayış hesab olunmur. Ailənin də öz şəxsi adət-ənənələri vardır. Yəni hər ailə tarixi ənənələrimizin bir neçəsini aktualaşdıraraq davamlı şəkildə həyata keçirir. Uşaqların əməyə alışması, həvəs göstərməsi, əməkdə sosial tərbiyəsinin inkişaf etdirməsi üçün valideynlər müəyyən tədbirlər görməlidirlər. Tərbiyəçi-müəllimlər isə uşaqların əməyini qiymətləndirərək, bağçalarda əl işi sərgiləri, qısamətnli foto sərgiləri nümayiş etdirirlər. Bu, uşaqlarda əməyə olan həvəsi, marağı artırmaqda kömək edir. Zəngin əmək ənənələrimiz uşaqların ictimai fəallığını artırır. Bəzən uşaqlarda ünsiyyət qurma prosesi ləng gedir. Bu zaman ətrafdakı insanlarla münasibət qurmaqda çətinlik çəkilir. Valideyn və tərbiyəçi-müəllimlər bu kimi qüsurları aradan qaldırmaq üçün xüsusi konfrans təşkil edirlər. Konfransda aktual olan mövzular müzakirə edilir.

Uşaqların sosial tərbiyəsinin hərtərəfli inkişafında valideynlər pedaqoji biliyə malik olmalıdırlar. Valideynlər həmçinin bilməlidirlər ki, uşaqların sosial tərbiyəsinin inkişafı üçün onların müstəqil hərəkət etmələri də önəmlidir. Uşaqları tərbiyə edərkən onların fərdi xüsusiyyətləri də nəzərə alınmalıdır. Hər bir uşağın xarakteri fərqlidir. Tərbiyə edilən zaman mənim-səmə uşaqlarda müxtəlif formalarda gedir. Verilən tərbiyə həm çətin, həm də asan qavranılan ola bilər. Tərbiyədə qarşıya qoyulan məqsəddə çatmaq üçün ailənin şəraiti nəzərə alınır. Elə ailə şəraitləri vardır ki, orada sosial tərbiyə olduqca ləng gedir.

Musiqi mədəniyyətimizin, incəsənətimizin, milli geyimlərimizin, rəqslərimizin günümüzdə yaşanmasında ailə və bağcanın rolu böyükdür. Milli musiqi və rəqsimizi bağçada keçirilən bayramlarda, şənliklərdə qurulan səhnəciklərdə aşılaya bilərik. Qurulan səhnələrdə uşaqlar əvvəlcədən hazırlanmış rəqsi nümayiş etdirirlər. Səhnələrdə çıxış üçün uşaqlar evdə valideynlərinin, bağçada tərbiyəçi-müəllimlərin köməyinə, bacarığına ehtiyac duyur. Bu tədbirləri hazırlamaq üçün hər ailənin şəraiti uyğun olmur. Bu, həm maddi, həm də mənəvi cəhətdən yararır. Tərbiyəçi-müəllimlər hər bir uşağın ailə vəziyyətini bilməlidir ki, belə anlarda uşaqların sosial inkişafdən geri qalmasının qarşısını alsın.

Bəzi ailələrdə adət-ənənələrimizin varlığına elə də önəm verilmir. Bu səbəbdən də valideynlərlə birgə adət-ənənələr mövzusunda iclas-

lar keçirilərək, milli dəyərlərimiz haqqında tərbiyəçi-müəllimlər mühazirə etməlidir. Valideynlərə düzgün istiqamət vermək üçün tərbiyəçi-müəllimin təcrübəsi geniş olmalıdır. Sözsüz ki, tərbiyəçi-müəllim nə qədər valideynləri maarifləndirsə də, valideynlərin özünütəhsili bu istiqamətdə önəmlidir. Valideyn adət-ənənələrin uşaqların sosial tərbiyəsinə necə önəmli olduğunu bilməlidir. Milli tarixi ənənələrlə yanaşı, uşaq bağçasında, ailə daxilində də uşaqlar yaxşı adətlər öyrənirlər. Bağçada uşaqlar yeni vərdislərlə tanış olurlar. Tərbiyəçi-müəllimin rəhbərliyi ilə öyrənilən adətlər valideynlərin yardımı ilə uşaqların yaddaşında möhkəmlənir.

Adət-ənənələr dəyişilməyən, lakin yenilənən sosial proseslərdir. Adətlər ailədə genişmiqyaslı şəkildə olmur. Ailələrdə olan adətlər sonsuzdur. Ailədəki adətlər gündəlik həyatımızda baş verən hərəkətlərdir. Hər bir ailənin özünəməxsus ənənələri vardır. Bu adətlərə evdə görülən müxtəlif işlər aiddir. Uşaqlar bunları böyüklərdən öyrənib, tətbiq edirlər.

Məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin də özünəməxsus olan adət-ənənələri vardır. Bağçalarda yerinə yetirilən adət-ənənələr tərbiyəçi-müəllimlərin köməyi ilə uşaqlara öyrədilir. Məktəbəqədər təhsil müəssisələri və ailələr adət-ənənələrin daim yaşamasında əsas tərbiyə ocaqlarıdır. Uşaqlar isə bu adət-ənənələrin yaşamasında əsas vasitəçilərdir. Uşaqlar bizim bugünkü günümüzün gələcəkdə nümunəsidir. Adət-ənənələr bizə xalqımızı tanıdan əsl canlı nümunələrdir. Xalq tərəfindən yaranan bu sosial hadisələr elə xalqımız, millətimiz tərəfindən yaddaşlarda iz qoymuşdur. Elə adətlərimiz vardır ki, onları evdə, bəzilərini isə cəmiyyətdə, ictimaiyyətdə yerinə yetirməliyik. Adət-ənənələrimizi məktəbəqədər müəssisələrdə daha səmərəli yollarla öyrətmək mümkündür. Ölkəmizin mədəniyyət sahəsinin geniş olmasının əsas səbəblərindən biri də onun adət-ənənələr əsasında inkişaf etməsidir.

Tarixini, xalqını, millətini hər zaman yüksək tutan Ulu öndər Heydər Əliyev xalqın tanınmasında mədəniyyətimizin rolunun əsas olduğunu qeyd edirdi. Uşaqları mədəniyyətimizlə, onun ənənələri ilə rəsm, musiqi məşğələlərində tanış edə bilərik. Hər bir uşağın rəsmə, musiqiyə xüsusi marağı vardır. Uşaqların yaradıcılıq qabiliyyətlərinin üzə çıxması ailədə valideynlərdən asılıdır. Valideyn uşağı daim müşahidə etməli-

dir. Elə ailələr də vardır ki, uşaqların bu kimi yaradıcılıqlarını üzə çıxarmaq üçün maddi vəziyyət yaxşı deyildir. Bu zaman bağçaya gedən uşağın valideyni tərbiyəçi-müəllimlərlə məsləhətləşməli, uşağın qabiliyyətlərinin inkişafı üçün müxtəlif addımlar atmalıdır.

Beləliklə adət-ənənələrimiz bizim üçün günümüzə qədər gəlib çatan, xalqın tarixi keçmişini yaşadan ən dəyərli sərvətdir. Qiymətli adət-ənənələrimizin gələcək nəsillərə ötürülüb, inkişaf etdirilməsində tərbiyəçi-müəllim və valideynlərin rolu da əvəzolunmazdır. Xalqının, ölkəsinin adət-ənənələrini yaşatmaq hər zaman böyük məsuliyyət hissidir.

Problemin aktuallığı. Uşağın sosiallaşmasında ailə əsas tərbiyə mühiti, məktəbəqədər təhsil müəssisəsi bu prosesi sistemli şəkildə davam etdirən mühüm sosial institutdur. Ailə ilə bağça arasında mədəni-tarixi ənənələr əsasında məqsədyönlü əmək-

daşlığın yetərinə olunmaması uşaqların sosial davranış və dəyərlərinin formalaşmasında müəyyən çətinliklər yaradır.

Problemin yeniliyi. Tədqiqatda mədəni-tarixi ənənələrin uşaqların sosial tərbiyəsinə təsiri ailə və məktəbəqədər təhsil müəssisəsinin birgə fəaliyyəti kontekstində sistemli şəkildə araşdırılır. Ailə-bağça əməkdaşlığının sosial tərbiyədə rolu milli-mənəvi dəyərlərin ötürülməsi baxımından yeni yanaşma təhlil olunur. Uşaqların sosial davranış və ünsiyyət bacarıqlarının formalaşmasında mədəni-tarixi ənənələrin inteqrasiyasına dair praktik model irəli sürülür.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəticələri məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaqların sosial tərbiyəsinin təşkili zamanı mədəni-tarixi ənənələrdən məqsədyönlü istifadə olunmasına imkan yaradır. Ailə ilə bağça arasında əməkdaşlığın gücləndirilməsi üçün praktik tövsiyələr tərbiyəçi-müəllimlər və valideynlər üçün faydalı ola bilər.

Ədəbiyyat

1. Ağayev Ə.Ə. Nəsillərə örnək insan / Ə.Ə. Ağayev. –Bakı: Mütərcim, –2016. –132 s.
2. Arslan, Q.E. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların əxlaq tərbiyəsində Azərbaycan və türk folklor nümunələrindən istifadənin imkanları: / pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru dissertasiyasının avtoreferatı) / –Bakı, 2015. – 24 s.
3. Əliyeva, S.A. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların milli mədəniyyətlə tanışlığının təşkili metodikası / Metodik vəsait. –Bakı: ADPU-nun nəşriyyatı, –2019. –100 s.
4. Əliyeva, Ş.Q. Mustafayeva S. Həmidova X.A. Ailələrlə işin həyata keçirilməsi: Dərs vəsaiti. –Bakı: ADPU-nun nəşriyyatı, –2020. – 60 s.
5. Həsənova, P.M. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların sosial-mənəvi inkişafı. Dərs vəsaiti / P.M. Həsənova. – Bakı: ADPU-nun nəşriyyatı, –2017. – 129 s.
6. İsmayılova N.R. “Yeni dövrdə təhsil və tədqiqat fəaliyyəti: reallıqlar və çağırışlar” // II Beynəlxalq elmi konfrans 2024-cü il, Mingəçevir Dövlət Universiteti, – 13-14 dekabr 2024, – s. 321
7. İsmayılova, N.R. Məktəbəqədər yaşlı uşaqların ailədə tərbiyəsi. Dərs vəsaiti. / N.R. İsmayılova. –Bakı: ADPU-nun nəşriyyatı, –2025. – 200 s.
8. Qasıмова R. Uşaqlarda milli-mənəvi dəyərlərin formalaşdırılmasının pedaqoji aspektləri // Pedaqoji Universitetin Xəbərləri, –2019. № 3, – s. 65-72
9. Liew, J., Chung, K. K. H., & Lam, C. B. If culture is all around us, where is it in our theories and our research? *Early Education and Development*, 33 (5), - 2022, - 739–745. <https://doi.org/10.1080/10409289.2022.2078618>
10. Otero-Mayer, A., González-Benito, A., Gutiérrez-de-Rozas, B., et al. Family involvement in early childhood education: A systematic review of its measurement. *Early Childhood Education Journal*, - 2025, - 46 (2), - 199-206. <https://doi.org/10.1007/s10643-025-02024-4>
11. https://www.elibrary.az/docs/jurnal/jrn2017_1014.pdf

Redaksiyaya daxil olub: 19.02.2026